

İnceleme Makalesi/Review Article

<https://doi.org/10.52105/temelegitim.1663967>

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sürdürülebilir Kalkınma: 2010–2024 Yılları Arasında Hazırlanan Lisansüstü Tezlerin Sistematik İncelemesi

Sustainable Development in Social Studies Education: A Systematic Review of Postgraduate Theses Written Between 2010 and 2024

Bilgin Ünal İBRET, Aysun DEMİRTAŞ,

Received/Geliş: 26 Mart 2025

Accepted/Kabul: 20 Mayıs 2025

Published/Yayın: 28 Mayıs 2025

Öz

Gelecekte sürdürülebilir toplumların var olabilmesi için günümüz eğitim sisteminin sürdürülebilirlik açısından ele alınması oldukça önemlidir. Bu sebeple sosyal bilgiler dersi bireyler için sürdürülebilir kalkınma (SKA) bilinci oluşturmada önemli bir role sahiptir. Bu araştırmada 2010-2024 yılları arasında Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi alanında sürdürülebilir kalkınma konulu 19 lisansüstü araştırmanın SKA hedefleri ve boyutları açısından nasıl ele alındığı sistematik bir biçimde analiz edilmiştir. Araştırma kapsamındaki 19 lisansüstü çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olan içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara göre; araştırma konularının sürdürülebilir çevre odaklı ve SKA’ya yönelik algı değer tutum ve inançlar odaklı olduğu görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında sürdürülebilir kalkınma içeriği bulunmasına rağmen yeterli bulunmamaktadır. Öğretmen ve öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Sürdürülebilir kalkınma eğitiminin öğrencilere deneyimler yolu ile öğretilmesi daha etkili olmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin SKA’nın öğretiminde sosyal bilgiler dersini işlevsel bir rolde gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. SKA boyutlarından çevresel ve sosyal boyutun ekonomi boyutuna göre daha ön planda olduğu söylenebilir. SKA hedeflerinden “SK 12 Sorumlu Üretim ve Tüketim” ve “SK 13 İklim Eylemi” nin araştırmalarla yüksek ilişkisi göze çarpmaktadır. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde sosyal bilgiler eğitiminde sürdürülebilir kalkınmanın yeterli olmadığı görülmüştür. Bunun için ders kitaplarının sürdürülebilir kalkınma açısından yeniden ele alınması ve sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin deneyimler yoluyla sürdürülebilirlik bilinci kazanması için yeni düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilirlik, Sosyal Bilgiler

Aysun DEMİRTAŞ

aksuaysun1@gmail.com

Atıf/Citation: İbret, B. Ü., & Demirtaş, A. (2024). Sosyal bilgiler eğitiminde sürdürülebilir kalkınma: 2010–2024 yılları arasında hazırlanan lisansüstü tezlerin sistematik incelemesi. *Temel Eğitim* 7(29), 1-25. <https://doi.org/10.52105/temelegitim.1663967>

Abstract

In order to ensure the existence of sustainable societies in the future, it is essential to address today's education systems from a sustainability perspective. In this context, the social studies course plays a critical role in fostering individuals' awareness of sustainable development. This study systematically analyzes how 19 postgraduate theses, written between 2010 and 2024 in the field of social studies education in Türkiye, address the Sustainable Development Goals (SDGs) and their dimensions. The research employs document analysis, a qualitative research method. The findings indicate that most studies focus on environmental sustainability and on perceptions, values, attitudes, and beliefs regarding the SDGs. Although the concept of sustainable development is included in the social studies curriculum and textbooks, it is found to be insufficient in scope and depth. Teacher candidates and in-service teachers demonstrate a high level of awareness of sustainable development. Moreover, teaching sustainability through experiential learning proves to be more effective for students. Social studies teachers regard the course as a functional tool for delivering SDG-related content. Among the dimensions of sustainability, the environmental and social aspects are more emphasized than the economic one. Notably, SDG 12 (Responsible Consumption and Production) and SDG 13 (Climate Action) show strong associations with the analyzed studies. The results reveal that sustainable development is not yet adequately addressed in social studies education. Therefore, textbooks should be revised in terms of sustainability content, and instructional practices should be restructured to enable students to gain sustainability awareness through experiential learning.

Keywords: Sustainable Development, Sustainability, Social Studies

Giriş

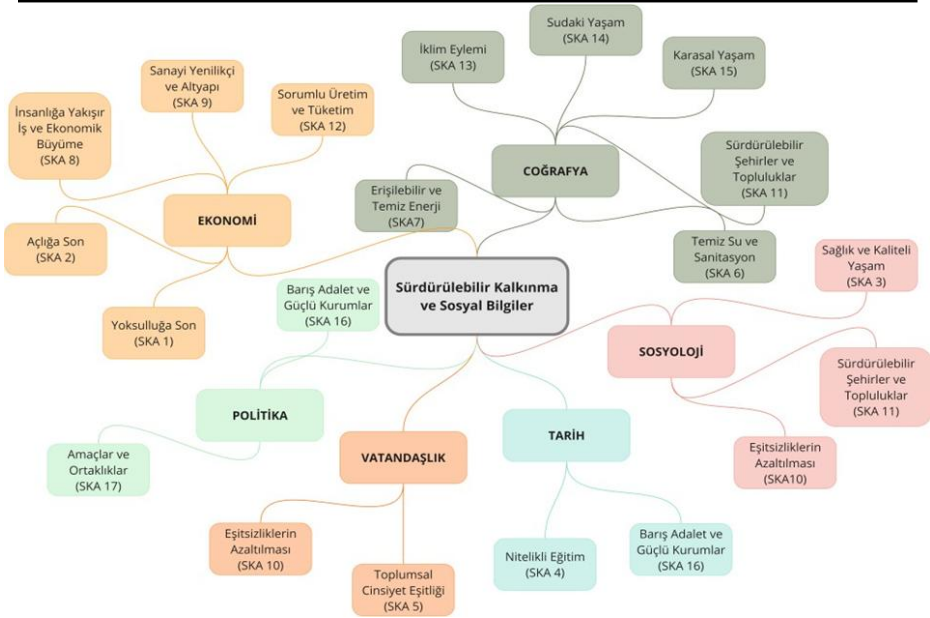
İnsanlık tarihi boyunca insanlığı çevreyle hem mücadele etmiş hem de onunla uyum içinde yaşamayı öğrenmiştir. Doğadan beslenerek yaşamını sürdüren insan, zamanla doğanın sunduğu imkânları daha fazla kullanmaya başlamış; medeniyetlerin gelişmesi, teknolojik ilerlemeler ve nüfus artışıyla birlikte doğal kaynaklar üzerindeki baskı da giderek artmıştır. Bu süreç, çevresel dengenin bozulmasına ve gelecek nesillerin yaşamını tehdit edecek boyutta bir doğa tahribatına yol açmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda 1987 yılında yayımlanan Brundtland Raporu, sürdürülebilir kalkınma kavramını uluslararası literatüre kazandırmış ve bu kalkınma modelini “bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma” olarak tanımlamıştır (Brundtland, 1987). Sürdürülebilir kalkınma kavramı farklı disiplinler tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaktadır (Kaymak ve Tosun 2024). Birden fazla alanla ilişki içersinde olduğu için farklı tanımları bulunmaktadır (Kotob, 2000). Sürdürülebilir kalkınmanın amacı ekonomik kalkınma sürecinde çevresel zararları en aza indirmektir (Armağan, 2023). Net bir şekilde ifade etmek gerekirse sürdürülebilir kalkınma “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama, yeteneklerinden ödün vermeden günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma biçimi” şeklinde ifade edilir (WCED, 1987).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, küresel ölçekte karşı karşıya kalınan çevresel, ekonomik ve sosyal krizlerin çözümünde temel bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşım yalnızca doğaya yönelik duyarlılık değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik, ekonomik adalet ve gelecek nesillere karşı sorumluluk bilinciyle şekillenen bütüncül bir kalkınma anlayışını temsil etmektedir. 2030 Sürdürülebilir

Kalkınma Amaçları (SKA) çerçevesinde eğitim, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde stratejik bir alan olarak tanımlanmış, özellikle 4.7 alt hedefi ile bireylerin küresel vatandaşlık, çevresel farkındalık ve toplumsal sorumluluk konularında eğitilmesi gerektiği vurgulanmıştır (UNESCO, 2020). Sürdürülebilir kalkınma çevresel, ekonomik ve sosyal olmak üzere üç temel boyutta değerlendirilmekte olup; doğal kaynakların korunması (çevresel), yoksulluğun azaltılması ve eşitliğin sağlanması (sosyal) ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir biçimde sağlanması (ekonomik) şeklinde yapılandırılmıştır. Bu anlayış, 2015 yılında Birleşmiş Milletler öncülüğünde kabul edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (Sustainable Development Goals – SDGs) ile somutlaştırılmıştır. Toplam 17 hedef içeren bu küresel çerçeve, sürdürülebilir bir dünya düzeni için evrensel hedefler ortaya koymaktadır (UNESCO, 2020).

Bu hedeflerden özellikle 4.7 alt hedefi bireylerin sürdürülebilir kalkınma, insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, barış kültürü ve küresel vatandaşlık konularında eğitilmesini zorunlu kılmaktadır. UNESCO (2020), Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, bireyleri çevresel bütünlük, ekonomik geçerlilik ve sosyal adalet temelinde bilinçli ve sorumlu kararlar almaya yönlendiren; çevreye ve kültürel değerlere saygıyı esas alan, yaşam boyu devam eden dönüştürücü bir öğrenme sürecidir. Bu eğitim yaklaşımı, yurttaşlık, barış, toplumsal cinsiyet eşitliği, çok kültürlülük, sağlık, çevre ve medya okuryazarlığı gibi disiplinlerarası alanları kapsayan bütüncül ve geliştirilmeye açık bir vizyona sahiptir. (Leal Filho, 2009; Samuelsson, 2011). Özellikle SKA 4 kapsamında yer alan nitelikli eğitim hedefi, bireylerin sürdürülebilir yaşam biçimlerini benimsemelerini ve toplumsal sorumluluk üstlenmelerini desteklemektedir. Sosyal bilgiler dersinin kapsayıcı yapısı, insan hakları, küresel vatandaşlık, eşitlik ve çevresel bilinç gibi birçok SKA hedefiyle doğrudan örtüşmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), sosyal bilgiler öğretiminin temel disiplin alanlarıyla doğrudan ilişkili biçimde ele alınabilir. Kaymak ve Tosun (2024) tarafından oluşturulan aşağıdaki şematik düzenlemede sosyal bilgiler dersi kapsamında yer alan coğrafya, tarih, sosyoloji, vatandaşlık, ekonomi ve politika gibi disiplinlerin her birinin, belirli SKA'larla nasıl örtüştüğünü gösterilmiştir. Bu yapı, sürdürülebilir kalkınma eğitiminin disiplinlerarası niteliğini vurgulamakta ve sosyal bilgiler öğretiminde bu amaçların çok boyutlu olarak nasıl bütünleştirilebileceğine dair kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Sosyal bilgiler eğitiminin kapsamı ile doğrudan örtüşen SKA hedefleri Şekil 1'de ifade edilmiştir.

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarında Sosyal Bilgiler (Kaymak & Tosun 2024)

çıkarıldığı, sürdürülebilir kalkınma hedef ve boyutları ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğu ve hangi eksikliklerin bulunduğu dair kapsamlı bir değerlendirme yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Literatürde sürdürülebilir kalkınma ile eğitimin ilişkisini ele alan çok sayıda araştırma bulunmasına rağmen (Yıldırım, 2020; Özerdinç, Kızılay & Hamalosmanoğlu, 2022), sosyal bilgiler eğitimi özelinde sürdürülebilir kalkınma konusunu inceleyen lisansüstü araştırmalar sınırlıdır (Kaymak & Tosun, 2024).

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Bu çalışmanın önemi, sosyal bilgiler eğitimi gibi çok yönlü bir disiplinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı düzeyinin bilimsel temellerle ortaya konmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmadan elde edilecek veriler sosyal bilgiler öğretim programının güncellenmesi, öğretmen eğitimine yönelik içerik geliştirme ve disiplinlerarası yaklaşımların teşvik edilmesi açısından da yol gösterici olacaktır. Ayrıca bu çalışma, gelecekte sürdürülebilir kalkınma odaklı sosyal bilgiler araştırmalarına yön verecek bir kaynak niteliği taşıyacaktır. Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye’de 2010–2024 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi alanında hazırlanmış sürdürülebilir kalkınma konulu lisansüstü tezleri inceleyerek, bu çalışmaların sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve boyutlarıyla nasıl ilişkilendirildiğini analiz etmek ve sürdürülebilir kalkınmanın hangi amaçlar doğrultusunda çalışmalarda ele alındığını incelemektir. Araştırma, sosyal bilgiler eğitiminin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkısını belirlemeyi, bu bağlamda nasıl yapılandırıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında aşağıdaki alt problemlere anıtlar aranmıştır:

1. Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü çalışmaların genel eğilimleri (tez türü, araştırma yöntemi, yıllara göre dağılımı ve konu dağılımı) nelerdir?
2. Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü çalışmalar sürdürülebilir kalkınmayı hangi konular doğrultusunda ele almıştır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırmada Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi kapsamında 2010-2024 yılları arasında sürdürülebilir kalkınma konusunun lisansüstü tezlerde nasıl ele alındığını incelemek amacıyla nitel araştırma desenlerinden betimsel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Betimsel içerik analizi, nitel araştırma desenlerinden biri olup, yazılı belgelerin sistematik biçimde incelenerek belirli temalar çerçevesinde sınıflandırılmasını ve yorumlanmasını sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2021; Neuendorf, 2017). Betimsel içerik analizi, mevcut literatürün kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine olanak tanıyarak eğilimlerin ortaya konmasını hedefler.

Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynaklarını, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (<https://tez.yok.gov.tr>) üzerinden “sosyal bilgiler eğitimi”, “sürdürülebilir kalkınma” ve “sürdürülebilirlik” anahtar kelimeleriyle taranan ve erişim izni bulunan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Konu ile ilgili olarak sürdürülebilir kalkınma ve sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılan daha önceki bir araştırmada 2013-2023 yılları

arasındaki tez, makale türündeki eğitim araştırmaları incelenmiştir (Kaymak & Tosun, 2024). Bu sebeple daha geniş kapsamda bir analiz yapabilmek adına son 15 yılda yayımlanan lisansüstü araştırmalar incelenmiştir. Araştırma kapsamına dahil edilen lisansüstü çalışmaların sosyal bilgiler eğitimi ile ilişki olmasına dikkat edilmiştir. Tezlerin tam metin olarak taranması sırasında tez başlığı, özet, çalışma grubu ve araştırma bulgu ve sonuç kısımlarında sosyal bilgiler eğitimi ile bağ kurabilecek araştırmalar seçilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü araştırmaların künye bilgileri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1 2010-2024 Yılları Arasında Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Sürdürülebilir Kalkınma Konulu Lisansüstü Tezler

Yazar Adı	Tez Başlığı	Yayın Yılı	Tez Türü
Acar, H.	“Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Yönelik Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Önerisi”	2021	Yüksek Lisans
Aydemir, N.	“4. Sınıf Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi”	2024	Yüksek Lisans
Aydoğan, A.	“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınma Konusuyla İlgili Kazanımların Öğretimine İlişkin Görüşleri”	2010	Yüksek Lisans
Aydın, F.	“Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sürdürülebilir Kalkınmanın Yeri”	2024	Yüksek Lisans
Azrak, Y.	“Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınma: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Ortaokul Öğrencilerinin Görüşleri”	2022	Doktora
Bayram, M.	“Sosyal Bilgiler ve Türkçe Öğretmen Adaylarının Ekolojik Ayak İzi Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi”	2022	Yüksek Lisans
Duygu, H.	“Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sürdürülebilir Tüketim: Bir Karma Yöntem Araştırması”	2024	Doktora
Güler, Ö.	“Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabının Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Bağlamında İncelenmesi”	2023	Yüksek Lisans
Gümüş, H. E.	“Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine Yönelik Metaforik Algılarının Karşılaştırılması”	2024	Yüksek Lisans
Tekin, M.	“Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitime Yönelik Olarak Öğretmenlerin Değer ve İnançlarının Güncellenmesi”	2021	Yüksek Lisans
Tekiroğlu, A.	“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Etiği Farkındalıkları ve Sürdürülebilir Çevreye Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Tarafından İncelenmesi”	2021	Yüksek Lisans
Tıkışoğlu, S.	“Çevre Eğitimi Kapsamında Tasarım Tabanlı Öğrenme Yaklaşımıyla Hazırlanan Etkinliklerin Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlığına, Sürdürülebilir Kalkınma Görüşlerine ve Epistemik İnançlarına Etkisi”	2023	Yüksek Lisans
Türer, M.	“Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalıklarının Belirlenmesi”	2010	Yüksek Lisans
Uyanık, S.	“Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Çevre ile İlgili Tutumlarının İncelenmesi”	2021	Yüksek Lisans
Yıldız, O.	“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Bilgisi ve Sürdürülebilir Çevre Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”	2019	Yüksek Lisans
Yılmaz, T.	“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Çevre Eğitimine Yönelik Tutumları ile Biyoçeşitlilik Okuryazarlıkları Arasındaki İlişki”	2024	Yüksek Lisans
Zalim, R.M.	“Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir	2024	Yüksek

Yazar Adı	Tez Başlığı	Yayın Yılı	Tez Türü
Özsoy, A.	Kalkınma Farkındalıklarının İncelenmesi”	2021	Lisans
	“Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalıklarının İncelenmesi”		Yüksek Lisans
Suna, M.	“6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisi”	2023	Yüksek Lisans

Toplamda 19 lisansüstü tez araştırma kapsamına alınmıştır. 2010-2024 yılları arasında yayımlanmış, toplam 19 tez (17 yüksek lisans, 2 doktora) araştırmaya dâhil edilmiştir.

Veri Analizi Süreci

Araştırma kapsamındaki 19 tez tematik analiz (Braun ve Clarke, 2006) ile incelenmiştir. Miles ve Huberman’ın (1994) önerdiği nitel veri analiz aşamaları da göz önünde bulundurulmuştur. Bu kapsamda verilerin organize edilmesi, tematik kodlama, kategorilere ayırma ve betimleyici yorumlama süreçleri sistematik olarak yürütülmüştür.

Veri analizi süreci aşağıdaki adımlarla gerçekleştirilmiştir:

1. Verilerin Düzenlenmesi: İncelenecek tezler bilgisayar ortamında numaralandırılarak analiz için uygun hale getirilmiştir.

2. Tema Oluşturma: araştırma kapsamına alınan tez çalışmaları temel nitelikte olan araştırmanın türü, yayım yılı, araştırma deseni ve olarak analiz edilmiş bulgular kısmında genel bir bakış açısı oluşturulmuştur. Bu verilerden hareketle SK’nın ele alındığı konu ve kavramlara göre 8 tema oluşturulmuştur. Bu temalarda araştırmalara ait yazar ismi, tezin adı, yayım yılı, çalışma grubu bilgileri verilmiş; araştırmaların sonuçları SK boyutları ve SK hedefleri ile ilişkisi analiz edilmiştir.

3. Kodlama Süreci: Temalar doğrultusunda tezlerdeki ilgili içerikler analiz edilerek tematik kodlama yöntemi kullanılmıştır (Braun & Clarke, 2006).

4. Verilerin Sınıflandırılması: Kodlanan veriler alt temalar altında gruplanarak kategorilere ayrılmıştır. Bu araştırmada sürdürülebilir kalkınma amaçları (SKA) ve sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları, incelenen tez ve çalışmaların doğrudan ya da dolaylı ifadelerine dayanılarak yorumlanmıştır. Ancak bazı tezlerde bu hedefler ve boyutlar açıkça belirtilmemiştir. Bu nedenle SKA hedefleri ve boyutlarına ilişkin sınıflamalar araştırmacının içerik analizine ve çıkarımsal yorumlarına dayanmaktadır.

5. Betimsel Analiz: Kategorilere ayrılan veriler, örnek alıntılarla desteklenerek yorumlanmıştır. Bulgular, tematik analiz sonuçlarına göre yapılandırılmıştır.

Geçerlilik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla şu önlemler alınmıştır:

1. Veri Kaynağının Güvenilirliği: Araştırmada yalnızca YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde erişim izni olan, tezler kullanılmıştır.

2. Kodlayıcılar Arası Güvenirlik: Kodlayıcılar arası güvenilirlik için Miles ve Hubermanın (1994) güvenilirlik formülü kullanılmıştır: Güvenirlik = Görüş Birliği

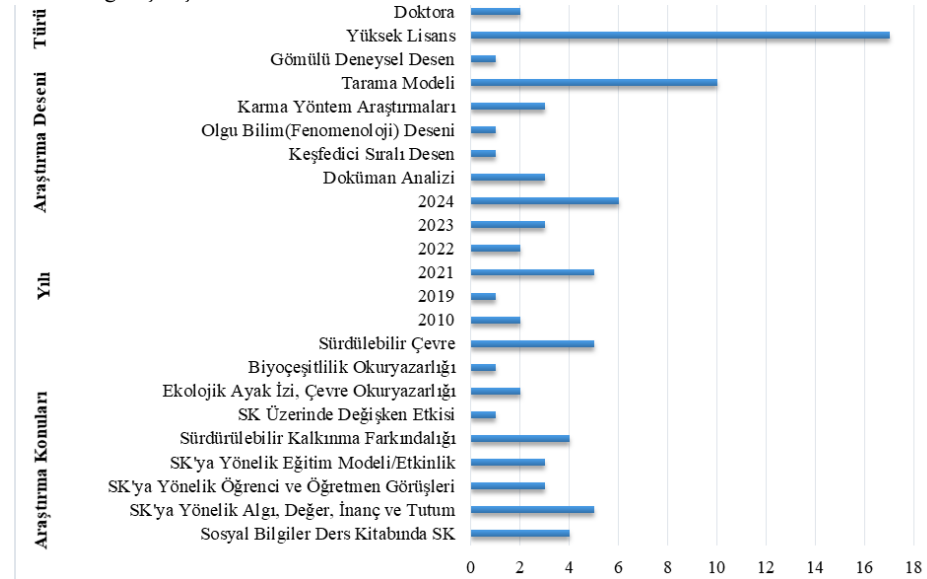
/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı). Araştırmacılar birbirinden bağımsız bir şekilde literatürü belirli aralıklarla incelemiş ve araştırma kapsamına alınacak çalışmalar belirlenmiştir. Daha sonra araştırmacılar birbirinden bağımsız bir şekilde kodlama yapmış, yapılan kodlamalar karşılaştırılmış güvenilirlik hesaplaması yapılmıştır. Güvenirlik hesaplaması için elde edilen sonuçlara göre araştırmanın güvenilirliği %85 olarak bulunmuştur. Miles ve Hubermana göre kodlayıcılar arası uyumun en az %80 olması beklenmektedir. Kodlayıcılar arası uyum %85 bulunmuştur. Bu sonuç güvenilir bir analiz için yeterli kabul edilmektedir.

3. Uzman Görüşü: Oluşturulan tema ve kategorilerin doğruluğu konusunda alan uzmanlarından görüş alınmış ve öneriler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Bulgular

Bu çalışmada Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi alanında sürdürülebilir kalkınma konulu lisansüstü araştırmalar incelenmiştir. Aşağıdaki Tablo 2 Çalışma kapsamında incelenen yayınların genel istatistiklerini vermektedir.

Tablo 2 İlgili Çalışmaların Özeti

Bu araştırma kapsamında 2010-2024 yılları arasında yayımlanmış toplam 19 çalışma incelenmiştir. Bu çalışmaların büyük bir kısmını yüksek lisans tezleri (N = 17) oluşturmakta olup, doktora tezlerinin sayısı oldukça sınırlıdır (N = 2). Yöntem açısından değerlendirildiğinde, çalışmaların çoğunun nicel araştırma yöntemine (N = 10) dayandığı; karma yöntem (N = 3), doküman analizi (N = 3), fenomenoloji (N = 1), gömülü deneysel desen (N = 1) ve keşfedici sıralı desen (N = 1) gibi çeşitli nitel desenlerin de tercih edildiği görülmektedir. Araştırma modelleri arasında betimsel ve ilişkisel tarama desenleri yaygın olarak kullanılmıştır (N = 10).Yayın yıllarına göre dağılım incelendiğinde; en fazla çalışmanın 2024 (N = 6) ve 2021 (N = 5) yıllarında yapıldığı, bunu 2023 (N = 3), 2022 (N = 2), 2010 (N = 2) ve 2019 (N = 1) yıllarının

izlediği tespit edilmiştir. Bu durum, özellikle son yıllarda sürdürülebilir kalkınma konusuna yönelik akademik ilginin arttığını göstermektedir. En çok çalışılan konular; öğretmen ve öğrencilerin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına (SKA) yönelik algı, değer ve tutumları (N = 5), sürdürülebilir çevre kavramı (N = 5), sürdürülebilir kalkınma farkındalığı (N = 4) ve sosyal bilgiler ders kitaplarında SKA'ya verilen yer (N = 4) olarak öne çıkmaktadır. Buna karşılık; SKA'ya yönelik geliştirilen eğitim modelleri ve etkinlikler (N = 3), öğretmen ve öğrenci görüşleri (N = 3), ekolojik ayak izi ve çevre okuryazarlığı (N = 2), biyoçeşitlilik okuryazarlığı (N = 1) ile SKA üzerinde değişken etkisi (N = 1) gibi temalar daha sınırlı sayıda çalışmada ele alınmıştır.

Araştırma kapsamındaki lisansüstü tezler yapılan genel değerlendirmenin ardından, tezlerde ele alınan konu başlıkları incelenmiş ve içeriklerine göre sınıflandırılarak temalar oluşturulmuştur. Böylelikle çalışmaların, sürdürülebilir kalkınma amaçlarına (SKA) hangi boyutlarda odaklandığı ve hangi konuların daha sık işlendiği belirlenmiştir. Belirlenen temalar, tezlerin konu dağılımı esas alınarak sekiz ana başlık altında yapılandırılmış ve her tema altında yer alan tezler detaylı şekilde analiz edilmiştir. Bu sekiz tema ise şu şekildedir:

1. Sürdürülebilir Çevre Odaklı Araştırmalar: Bu tema altında sürdürülebilir çevre kavramına odaklanan araştırmalar yer almıştır. İlgili araştırmaların ortak noktası sürdürülebilir çevre kavramına odaklı olmasıdır. Sürdürülebilir çevre kavramının hangi açılardan ele alındığı bağlamındaki sonuçlar değerlendirilmiştir.

2. Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Algı, Değer, Tutum ve İnançlar: Bu tema altında toplanan çalışmalar, öğrencilerin ve öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik bireysel algılarını, değer yargılarını, tutumlarını ve inançlarını incelemiştir. Katılımcıların sürdürülebilirliğe ilişkin farkındalık düzeyleri ve eğilimleri hakkında anlamlı veriler sunulmuştur.

3. Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığı: Bu temadaki çalışmalar, öğrencilerin ve öğretmenlerin genel anlamda sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık düzeylerini ölçmeye odaklanmaktadır. Farkındalık düzeylerini etkileyen değişkenler, demografik faktörler ve eğitimle ilişkili unsurlar üzerinden değerlendirilmiştir.

4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Sürdürülebilir Kalkınma: Bu temada yer alan çalışmalar, sosyal bilgiler öğretim programı ile ders kitaplarının sürdürülebilir kalkınma bağlamında nasıl yapılandırıldığını analiz etmektedir. Özellikle SKA'lara ders içeriklerinde ne ölçüde yer verildiği, hangi hedeflerin vurgulandığı ve içeriklerin öğrenci kazanımlarıyla nasıl ilişkilendirildiği üzerinde durulmuştur. Bu analizler, sürdürülebilirlik eğitiminin ders kitapları yoluyla öğrencilere nasıl aktarıldığını ortaya koymaktadır.

5. Öğrenci ve Öğretmen Görüşleriyle Sürdürülebilir Kalkınma: Bu temada yer alan araştırmalar, öğretmen ve öğrenci görüşlerine dayalı olarak sürdürülebilir kalkınma eğitiminin nasıl algılandığını ve uygulandığını irdelemektedir.

6. Çevresel ve Ekolojik Okuryazarlık: Ekolojik Ayak İzi, Çevresel Bilinç ve Biyoçeşitlilik: Bu temada yer alan çalışmalar, çevresel okuryazarlık, ekolojik ayak izi ve biyoçeşitlilik gibi sürdürülebilir çevreyle doğrudan ilişkili konuları ele almaktadır. Bu araştırmalar, bireylerin çevreye yönelik bilinç düzeylerini, doğayla

kurdukları ilişkiyi ve ekolojik davranış eğilimlerini değerlendirmiştir.

7. Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Eğitim Uygulamaları ve Etkinlikler: Bu tema, sürdürülebilir kalkınma kapsamında geliştirilen eğitim modelleri, ders etkinlikleri ve uygulamaların etkilerini inceleyen araştırmaları kapsamaktadır. Uygulama temelli bu çalışmalar, sürdürülebilirlik kavramının sınıf içi etkinliklerle nasıl somutlaştırıldığını ve öğrenciler üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır.

8. Sürdürülebilir Kalkınma Üzerinde Değişken Etkisi: Bu tema kapsamında sadece bir araştırma incelenmiştir. Çeşitli bağımsız değişkenlerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlar üzerindeki etkisini analiz etmiştir.

Tablo 3 Sürdürülebilir Çevre Odaklı Araştırmalar

Yazar (Yıl)	Yayın Başlığı	Kullanılan Desen	SKA Hedefi	SK Boyutu	Çalışma Türü	Çalışma Grubu
Yıldız (2019)	“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Bilgisi ve Sürdürülebilir Çevre Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”	İlişkisel Tarama	SKA 11,12,13	Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmenler
Uyanık (2021)	“Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Çevre İle İlgili Tutumlarının İncelenmesi”	ilişkisel Tarama	SKA 12,13	Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmen Adayı
Tekiroğlu (2021)	“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Etiği Farkındalıkları ve Sürdürülebilir Çevreye Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”	İlişkisel Tarama	SKA 4, 6,12,13,15	Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmenler
Yılmaz (2024)	“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Çevre Eğitimine Yönelik Tutumları İle Biyoçeşitlilik Okuryazarlıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”	Betimsel ve Karşılaştırmalı Tarama	SKA 12,15	Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmen
Aydemir (2024)	“4. Sınıf Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi”	Doküman Analizi	SKA 4,12,13	Çevresel	Yüksek Lisans	Ders Kitapları

Bu kategoriyi destekleyen 5 araştırma bulunmaktadır. Kategoriler içerisinde en fazla araştırmanın dahil olduğu kategoriler arasında yerini almaktadır. Araştırmalarda hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin çevreye yönelik tutum ve farkındalık düzeyleri ile eğitim materyallerinin çevre eğitimi açısından yeterliliği incelenmiştir. Yıldız’ın (2019) ilişkisel tarama modeline dayalı çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin orta düzeyde çevre bilgisine sahip oldukları belirlenmiştir. Uyanık’ın (2021) ilişkisel tarama desenli araştırmasında ise öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının yüksek olduğu görülmüştür. Tekiroğlu’nun (2021) çalışmasında da öğretmenlerin çevre etiği farkındalıklarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu çalışma aynı zamanda SKA 4, 6, 12, 13 ve 15 gibi birden fazla hedefle ilişkilendirilmiştir. Yılmaz’ın (2024) araştırmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin biyoçeşitlilik okuryazarlığı düzeylerini ölçerek SKA 15

(Karasal Yaşam) ile doğrudan bağ kurmuş ve araştırma sonucuna göre, sosyal bilgiler öğretmenleri sürdürülebilir çevreye olumlu tutum içerisinde. Sürdürülebilir çevre eğitimi tutumları ile biyoçeşitlilik okuryazarlıkları arasında zayıf bir ilişki bulunmuştur. Aydemir'in (2021) doküman analizine dayalı araştırmasında ise 4. Sınıf fen bilimleri ve sosyal bilgiler ders kitapları sürdürülebilir çevre eğitimi açısından değerlendirilmiş; kitaplarda çevresel temaların SKA 4 (Eğitim) ve SKA 13 (İklim Eylemi) ile örtüştüğü görülmüştür. Çalışmaların tamamında SKA 13 – İklim Eylemi ve SKA 15 – Karasal Yaşam hedeflerine doğrudan atıf yapılmakta; bu da çevre eksenli sürdürülebilir kalkınma eğitiminde en çok bu iki hedefin ön plana çıktığını göstermektedir. Tüm araştırmalar çevresel boyutla ilişkilidir. Çalışmaların büyük çoğunluğu öğretmen ve öğretmen adaylarıyla, yalnızca biri ders kitaplarıyla yürütülmüştür. Bu durum, çevre eğitiminin hem insan kaynağı hem de materyal boyutunda değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Beş çalışmanın tamamı yüksek lisans tezidir.

Tablo 4 Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Algı, Değer, Tutum ve İnançlar

Yazar (Yıl)	Yayın Başlığı	Kullanılan Desen	SKA Hedefi	SK Boyutu	Çalışma Türü	Çalışma Grubu
Gümüş (2024)	“Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının SKA’ya Yönelik Metaforik Algılarının Karşılaştırılması”	Fenomenoloji (olgu bilim)	SKA 4, SKA12,13	Sosyal	Yüksek Lisans	Öğretmen Adayı
Tekin (2021)	“Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitime Yönelik Olarak Öğretmenlerin Değer Ve İnançlarının İncelenmesi”	İlişkisel Tarama	SKA 4, 13	Sosyal, Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmen
Tekiroğlu (2021)	“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Etiği Farkındalıkları ve Sürdürülebilir Çevreye Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”	İlişkisel Tarama	SKA 4, 6,12,13,15	Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmen
Uyanık (2021)	“Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Çevre İle İlgili Tutumlarının İncelenmesi”	İlişkisel Tarama	SKA 4, 12, 13	Çevresel, Sosyal	Yüksek Lisans	Öğretmen Adayı
Yıldız (2019)	“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Bilgisi Ve Sürdürülebilir Çevre Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”	İlişkisel tarama	SKA 4,12, 13	Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmen

Bu temada yer alan beş tez çalışması, öğretmen adayları ve öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik algı, değer, inanç ve tutumlarını incelemiştir. Çalışmaların çoğu ilişkisel tarama deseninde olup, katılımcı grubu öğretmenler ve öğretmen adaylarından oluşmaktadır. Gümüş’ün (2022) fenomenolojik desenli araştırmasında öğretmen adaylarının SKA’ya ilişkin algıları metaforlar aracılığıyla analiz edilmiş ve sürdürülebilirlik kavramına dair her iki branştaki öğretmen adaylarının “doğa”, “kalkınma” ve “bilinmezlik” temalarını oluşturduğu; “devamlılık”, “yenileme” ve “dönüşüm” metaforlarını kullandığı görülmektedir. Tekin’in (2021) sosyal bilgiler öğretmenleri ile yaptığı araştırmada hoşgörü ve sorumluluk paylaşma algıları yüksek, eşitlik algılarının orta-yüksek ve genel değer

algılarının orta düzeyde olduğu görülmüştür. Diğer yandan Tekiroğlu (2021), Uyanık (2021) ve Yıldız (2019) çalışmalarında öğretmenlerin çevreye duyarlılık düzeylerinin yüksek olduğu sonuçlara ulaşmışlardır. Çalışmalarda SKA hedefleri olarak en çok SKA 4 (Nitelikli Eğitim), SKA 12 (Sorumlu Üretim ve Tüketim) ve SKA 13 (İklim Eylemi)’ne yer verilmiştir. Bu durum, çalışmaların ağırlıklı olarak eğitim ve çevresel sürdürülebilirlik odağında yapıldığını göstermektedir.

Tablo 5 Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığı

Yazar (Yıl)	Yayın Başlığı	Kullanılan Desen	SKA Hedefi	SK Boyutu	Çalışma Türü	Çalışma Grubu
Zalim (2024)	“Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının SKA Farkındalıklarının İncelenmesi”	Tarama	SKA 4, 12, 13	Çevresel, Sosyal, Ekonomik	Yüksek Lisans	Öğretmen Adayı
Özsoy (2021)	“Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalıklarının İncelenmesi”	İlişkisel Tarama	SKA 4, 10, 12,	Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmen Adayı
Türer (2010)	“Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalıklarının Belirlenmesi”	Betimsel Tarama	SKA 4	Çevresel Sosyal Ekonomik	Yüksek Lisans	Öğretmen Adayı
Suna (2023)	“6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisi”	Gömülü Deneyisel Desen (karma)	SKA 4, 12, 13	Sosyal, Çevresel	Yüksek Lisans	Öğrenciler

Bu temada yer alan dört araştırma, öğretmen adaylarının veya öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin farkındalık düzeylerini belirlemeye odaklanmaktadır. Araştırmalarda genel olarak tarama modelleri ve bir karma desen kullanılarak veriler toplanmıştır. Zalim’in (2024) betimsel tarama desenli çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik farkındalık düzeyleri analiz edilmiş; öğretmen adaylarının SKA eğitimi alma değişkeninde ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirlik boyutlarında eğitim alan öğretmen adayları lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Özsoy’un (2021) ilişkisel tarama desenli çalışması da öğretmen adaylarının SKA’ya dair farkındalıkları yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Türer’in (2010) daha erken tarihli araştırmasında ise hem fen bilgisi hem de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının farkındalık düzeyleri üç boyutta (çevresel, sosyal, ekonomik) ölçülmüş; özellikle sosyal farkındalığın daha baskın olduğu belirlenmiştir. Suna’nın (2023) karma desenli çalışmasında ise 6. sınıf öğrencilerine uygulanan etkinlikler sonucunda öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarının arttığı görülmüştür. Bu çalışmaların tamamı SKA 4 – Nitelikli Eğitim hedefi yer alırken, bazı çalışmalarda SKA 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması), SKA 12 (Sorumlu Tüketim ve Üretim) ve SKA 13 (İklim Eylemi) gibi hedefler ile ilişki tespit edilmiştir. Boyutlar açısından en çok vurgulanan alan çevresel boyut olurken; sosyal ve ekonomik boyutlara da bazı çalışmalarda (Zalim 2024 ve Türer 2010) yer verilmiştir. Çalışma grupları genellikle öğretmen adayları olup, yalnızca bir çalışmada ortaokul öğrencileriyle uygulama gerçekleştirilmiştir. Tüm çalışmalar yüksek lisans tezidir.

Tablo 6 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Sürdürülebilir Kalkınma

Yazar (Yıl)	Yayın Başlığı	Kullanılan Desen	SKA Hedefi	SK Boyutu	Çalışma Türü	Çalışma Grubu
Aydemir (2024)	“4. Sınıf Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi”	Doküman Analizi	SKA 4, 13	Çevresel	Yüksek Lisans	Ders Kitapları
Aydın (2024)	“Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sürdürülebilir Kalkınma Yeri”	Doküman Analizi	SKA 4,11, 13	Çevresel, Sosyal, Ekonomik	Yüksek Lisans	Ders Kitapları
Güler (2023)	“ Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabının Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Bağlamında İncelenmesi”	İçerik Analizi(çapraz durum analizi)	SKA 4	Ekonomik,	Yüksek Lisans	Ders Kitapları
Duygu (2024)	“ Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sürdürülebilir Tüketim: Bir Karma Yöntem Araştırması”	Karma	SKA 12	Ekonomik, Çevresel	Doktora	Ders Kitapları, SBÖP, Öğretmen

Bu kategoride 4 araştırma bulunmaktadır. Araştırmalarda sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programı; sürdürülebilir kalkınma amaçları, çevre ve tüketim gibi kavramlar bağlamında incelenmiştir. Üçü yüksek lisans, biri doktora düzeyinde olan bu tezlerde içerik ve doküman analizi yöntemleri kullanılmıştır. Aydemir (2024), 4. sınıf kitaplarını sürdürülebilir kalkınma açısından yetersiz bulmuştur. Aydın (2024), 5. sınıf kitabında çevresel; 7. sınıf kitabında ekonomik ve sosyal boyutlara yer verildiğini saptamıştır. Duygu (2023), ders kitapları ve öğretim programında sürdürülebilir kalkınmaya doğrudan içerik bulunmadığını belirtmiştir. Güler (2023) ise 5. sınıf kitabı ile SKA arasında özellikle “üretim, dağıtım, tüketim” alanında güçlü ilişki tespit etmiştir. Tezlerde en sık karşılaşılan SKA hedefleri SKA 4 (Nitelikli Eğitim), SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) ve SKA 13 (İklim Eylemi) olmuştur. Çevresel ve ekonomik boyutlar öne çıkarken, sosyal boyutun arka planda kaldığı görülmüştür.

Tablo 7 Öğrenci ve Öğretmen Görüşleriyle Sürdürülebilir Kalkınma

Yazar (Yıl)	Yayın Başlığı	Kullanılan Desen	SKA Hedefi	SK Boyutu	Çalışma Türü	Çalışma Grubu
Azrak (2022)	“Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınma: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Ortaokul Öğrencilerinin Görüşleri”	Keşfedici Sıralı Desen (Karma)	SKA 4,12	Sosyal, Çevresel	Doktora	Öğrenci ve Öğretmen
Tıkışoğlu (2023)	“Çevre Eğitimi Kapsamında Tasarım Tabanlı Öğrenme Yaklaşımıyla Hazırlanan Etkinliklerin Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlığına, Sürdürülebilir Kalkınma Görüşlerine ve Epistemik İnançlarına Etkisi”	Çeşitleme Desen (karma)	SKA 4,12	Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmen Adayı
Aydoğan (2010)	“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınma Konusuyla İlgili Kazanımların Öğretimine İlişkin Görüşleri”	Betimsel Tarama	SKA 4, Sosyal		Yüksek Lisans	Öğretmen

SK’ya yönelik görüşleri ele alan bu kategoride üç araştırma yerini almıştır.Bu

çalışmalarda öğretmenlerin, sürdürülebilir kalkınma kavramının öğretilmesinde Sosyal Bilgiler dersinin işlevsel bir rol oynadığını vurguladıkları görülmektedir (Azrak, 2022). Tıkışoğlu'nun (2023) deneysel araştırmasında öğretmen adaylarına uygulanan tasarım tabanlı etkinliklerin, ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Aydoğan'ın (2010) sosyal bilgiler öğretmenleriyle yürüttüğü çalışmada ise öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma kazanımlarının öğretiminde en çok soru-cevap ve tartışma yöntemlerini kullandıkları ve ders kitaplarını sıklıkla tercih ettikleri ifade edilmiştir. Araştırma desenleri incelendiğinde, karma yöntemin özellikle güncel çalışmalarda daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Çalışmaların çoğunda sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutuna ağırlık verildiği, hedefler düzeyinde ise SKA 4 (Nitelikli Eğitim) ve SKA 12 (Sorumlu Tüketim ve Üretim) amaçlarının ön plana çıktığı tespit edilmiştir. İncelenen çalışmaların büyük kısmını yüksek lisans tezleri oluşturmakta, yalnızca bir çalışmanın doktora tezi kapsamında hazırlandığı görülmektedir.

Tablo 8 Çevresel ve Ekolojik Okuryazarlık: Ekolojik Ayak İzi, Çevresel Bilinç ve Biyoçeşitlilik

Yazar (Yıl)	Yayın Başlığı	Kullanılan Desen	SKA Hedefi	SK Boyutu	Çalışma Türü	Çalışma Grubu
Bayram (2022)	“ Sosyal Bilgiler Ve Türkçe Öğretmen Adaylarının Ekolojik Ayak İzi Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi”	Betimsel Tarama	SKA 4,13,15,17	Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmen Adayı
Tıkışoğlu (2023)	“Çevre Eğitimi Kapsamında Tasarım Tabanlı Öğrenme Yaklaşımıyla Hazırlanan Etkinliklerin Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlığına, Sürdürülebilir Kalkınma Görüşlerine ve Epistemik İnançlarına Etkisi”	Betimsel Tarama	SKA 4,12	Sosyal, Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmen Adayları
Yılmaz (2024)	“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Çevre Eğitimine Yönelik Tutumları İle Biyoçeşitlilik Okuryazarlıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”	Betimsel Tarama	SKA 4,13,15	Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmen Adayları

Bu kategoride yer alan üç yüksek lisans tezi öğretmen adaylarının çevre eğitimiyle ilişkili farkındalık düzeylerini, ekolojik okuryazarlıklarını ve sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumlarını ölçmeye odaklanmıştır. Tüm çalışmalarda betimsel tarama modeli kullanılmış ve veri toplama süreçleri nicel yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Bayram'ın (2022) çalışmasında sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmen adaylarının ekolojik ayak izi farkındalık düzeyleri ölçülmüş, katılımcıların çevresel etkiler konusunda sınırlı düzeyde bilinç sahibi olduğu tespit edilmiştir. Çalışma SKA 4 (Nitelikli Eğitim), SKA 13 (İklim Eylemi), SKA 15 (Karasal Yaşam) ve SKA 17 (Amaçlar İçin Ortaklıklar) ile ilişkilendirilmiş, çok paydaşlılık vurgusu öne çıkarılmıştır. Tıkışoğlu'nun (2023) araştırmasında ise tasarım tabanlı öğrenme yaklaşımıyla geliştirilen çevre eğitimi etkinliklerinin öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı ve sürdürülebilirlik görüşlerine olan etkisi incelenmiş, etkinliklerin anlamlı fark yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz'ın (2024) çalışmasında ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının biyoçeşitlilik okuryazarlığı düzeyleri ile sürdürülebilir çevre eğitimi tutumları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Bulgular, biyoçeşitlilik konusunda farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğunu ve çevresel eğitimin tutum üzerinde belirleyici rol oynadığını ortaya koymuştur. Tüm araştırmalarda SKA 4 – Nitelikli Eğitim temel hedef olarak yer almakta, bunun yanında SKA 12, 13, 15 ve 17 gibi çevre ve toplumsal ortaklık eksenli hedefler de çalışmalara entegre edilmiştir. Çevresel boyut tüm çalışmalarda baskındır; yalnızca Tıkışoğlu'nun çalışmasında sosyal boyuta da vurgu yapılmıştır. Üç araştırma da yüksek lisans tezi düzeyindedir ve çalışma grubu öğretmen adaylarından oluşmaktadır.

Tablo 9 Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Eğitim Uygulamaları ve Etkinlikler

Yazar (Yıl)	Yayın Başlığı	Kullanılan Desen	SKA Hedefi	SK Boyutu	Çalışma Türü	Çalışma Grubu
Gümüş (2024)	“Sosyal Bilgiler Ve Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine Yönelik Metaforik Algılarının Karşılaştırılması”	Fenomenoloji (olgu bilim)	SKA 4, 12, 13	Sosyal	Yüksek Lisans	Öğrenciler
Suna (2023)	“6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisi”	Gömülü DeneySEL Desen (karma)	SKA 4, 11, 13	Sosyal, Çevresel	Yüksek Lisans	Öğrenciler
Tıkışoğlu (2023)	“Çevre Eğitimi Kapsamında Tasarım Tabanlı Öğrenme Yaklaşımıyla Hazırlanan Etkinliklerin Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlığına, Sürdürülebilir Kalkınma Görüşlerine ve Epistemik İnançlarına Etkisi”	Çeşitleme deseni (karma)	SKA 4, 12	Sosyal, Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmen Adayları

Sürdürülebilir kalkınma konusuna yönelik etkinlik temelli eğitim uygulamalarını inceleyen üç çalışma belirlenmiştir. Bu araştırmalarda, öğrencilerde ya da öğretmen adaylarında sürdürülebilirlik farkındalığı oluşturmayı hedefleyen modeller ve etkinlikler uygulanmıştır. Gümüş'ün (2022) fenomenolojik desenle yürüttüğü çalışmasında, sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik geliştirilen etkinliklerin öğretmen adaylarının metaforik düşüncelerine etkisi incelenmiştir; SKA hedeflerine göre sosyal bilgiler öğretmen adayları 76 metaforik tema oluştururken, fen bilgisi öğretmen adaylarının 86 metaforik tema oluşturduğu ve SKA boyutlarından sosyal ve çevresel boyutlarla daha fazla ilişkilendirdikleri görülmüştür. Suna'nın (2023) gömülü deneySEL desenli çalışmasında ise, 6. sınıf öğrencilerine uygulanan etkinlikler sonucunda öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerinde anlamlı artış gözlenmiştir. Benzer şekilde Tıkışoğlu'nun (2023) karma desenli araştırmasında tasarım tabanlı öğrenme yaklaşımı ile geliştirilen çevre eğitim etkinliklerinin, öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı ve sürdürülebilir kalkınma görüşlerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Araştırmalarda SKA 4 (Nitelikli Eğitim) temelinde geliştirilen eğitim uygulamaları, aynı zamanda SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler), SKA 12 (Sorumlu Tüketim ve Üretim) ve SKA 13 (İklim

Eylemi) ile de ilişkilendirilmiştir. Sürdürülebilirlik boyutu açısından bakıldığında, çalışmalarda çevresel boyut ön planda olmakla birlikte, sosyal boyut da eğitim yoluyla farkındalık kazandırılması bağlamında önemlidir. Tüm çalışmaların yüksek lisans tezi düzeyinde olduğu ve çalışma grubunun öğrenci ya da öğretmen adaylarından oluştuğu görülmektedir.

Tablo 10 Sürdürülebilir Kalkınma Üzerinde Değişken Etkisi

Yazar (Yıl)	Yayın Başlığı	Kullanılan Desen	SKA Hedefi	SK Boyutu	Çalışma Türü	Çalışma Grubu
Tekiroğlu (2021)	“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Etiği Farkındalıkları ve Sürdürülebilir Çevreye Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”	ilişkisel Tarama	SKA 4, 6,12,13,15	Çevresel	Yüksek Lisans	Öğretmenler

Bu temada yer alan araştırma, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili tutum ve farkındalıkların farklı değişkenler açısından incelenmesine odaklanmaktadır. Tekiroğlu'nun (2021) çalışması sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre etiği farkındalıkları ile sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Araştırma sonuçlarına göre çevre etiği farkındalığı, cinsiyet, öğrenim durumu, hizmet süresi, mezun olunan program ve hizmet içi eğitim alma değişkenlerine göre anlamlı farklılık bulunmamış; çevre içerikli ders alma, çevresel kuruluşlara üyelik ve bireyin kendini çevre konusunda bilinçli olarak görmesi gibi değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermiştir. Benzer şekilde, sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlar da öğrenim durumu ve hizmet içi eğitim değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermezken; cinsiyet, hizmet süresi, mezun olunan program, çevreyle ilgili ders alma, çevresel kuruluşa üyelik ve çevre bilinci algısı gibi değişkenlere göre anlamlı farklılık sergilemiştir. Araştırma kapsamında kullanılan ilişkisel tarama modeli, değişkenler arası korelasyonları ölçmeye yönelik uygun bir yaklaşım sunmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre etiği farkındalıkları ve sürdürülebilir çevre yönelik tutumları arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. SKA hedefleri açısından oldukça kapsamlı bir çerçeve sunan çalışmada, SKA 4 (Nitelikli Eğitim), SKA 6 (Temiz Su ve Sanitasyon), SKA 12 (Sorumlu Tüketim ve Üretim), SKA 13 (İklim Eylemi) ve SKA 15 (Karasal Yaşam) hedeflerine yer verilmiştir. Bu durum, çevresel eğitimin yalnızca doğa temelli değil, aynı zamanda eğitim, su kaynakları ve tüketim alışkanlıklarıyla da bütüncül bir biçimde ilişkilendirildiğini göstermektedir. Çalışma yalnızca çevresel boyut kapsamında yapılandırılmış olup, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ve ekonomik boyutlarına doğrudan değinilmemiştir. Tez, yüksek lisans düzeyinde olup, çalışma grubunu sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır.

Tartışma

Bu çalışmada 2010–2024 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi bağlamında sürdürülebilir kalkınma konusunu ele alan 19 lisansüstü tez incelenmiş, araştırmaların akademik eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaların büyük bölümünü yüksek lisans tezleri oluşturmakta; doktora düzeyinde ise sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Bu durum, sürdürülebilir kalkınma konusunun daha çok uygulamaya dönük ve sınırlı düzeyde ele alındığını, kuramsal ve derinlemesine analizlerin henüz yaygınlaşmadığını göstermektedir

(Özerdinç, Kızılay & Hamalosmanoğlu, 2022; Kaymak & Tosun, 2024; Dünder & Biçer, 2023). Araştırmaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde, özellikle 2021 ve 2024 yılları arasında bir yoğunluk olduğu gözlemlenmiştir. 2019 yılına kadar araştırma sayısı daha az iken 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan Gündem 2030: Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin (UN, 2015) bu artışa etki ettiği ifade edilebilir. Literatürdeki benzer araştırmalar da sürdürülebilir kalkınma ile ilgili eğitim araştırmalarının özellikle 2000’li yıllardan sonra hız kazandığını ortaya çıkarmaktadır (Yıldırım, 2020; Ergün, Gencel & Kabataş Memiş, 2023). Al-Nuaimi ve Al-Ghamdi (2022) ‘nin yaptığı literatür taramasında da eğitim adına sürdürülebilir tüketim anlayışı için yapılan çalışmaların en faz 2021 yılında yapıldığı tespit edilmiştir. Bu sonuca göre dünya çapında yaşana gelişmelerin Türkiye’deki eğitim alanındaki araştırmalarını şekillendirdiği söylenebilir. Yöntem açısından nicel desenlerin ağırlıkta olduğu, ancak son yıllarda nitel ve karma yöntemlere de yer verilmeye başlandığı görülmektedir. Betimsel ve ilişkisel tarama desenleri hâkim olup, davranışsal sonuçları değerlendiren çalışmalara az rastlanmıştır (Kaymak & Tosun, 2024).

Araştırma bulguları, temalara göre ele alındığında sürdürülebilir çevre odaklı araştırmaların özellikle çevresel boyuta odaklandığını ve öğretmen/öğrenci merkezli yürütüldüğünü görülmektedir (Yıldız, 2019; Uyanık, 2021; Tekiroğlu, 2021; Yılmaz, 2024; Aydemir, 2024). İlgili araştırmaların SK hedeflerine bakıldığında birden fazla hedefle ilişki içerisinde olduğu görülmektedir (SK 4, 6, 12, 13, 15, 16). “SK 12 (Sorumlu üretim ve tüketim)” ve “SK 13 (iklim eylemi)” hedeflerinin araştırmalarla olan ilişkisi daha fazladır. İlgili hedeflerde iklim değişikliğine ve sürdürülebilirliğe dair olumlu davranışlara odaklanılması bu ilişkiyi ön plana çıkarmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın çevre odaklı bir şekilde araştırmalara dahil olması yurt dışında yapılan araştırmalarda da dikkat çekmiştir. SKA sadece çevre ile sınırlı bir ifade değildir toplum, ekonomi, fırsat eşitliği ve ekosistemi destekleyen bütüncül yapısı yapısı ile araştırmalarda yön vermesi gerekmektedir (Agyeman, Bullard ve Evans, 2002).

SKA’ya yönelik algı, değer, tutum inanç temasında (Gümüş, 2024; Tekin, 2021; Tekiroğlu 2021; Uyanık, 2021; Yıldız 2019) Metafor analizi ve değer odaklı çalışmaların, sürdürülebilirlik kavramının bireyler tarafından çok katmanlı biçimde anlamlandırıldığını ortaya koyulmuştur. Öğretmen adaylarının “hoşgörü”, “doğa” ve “sorumluluk” gibi temalarla sürdürülebilirliği özdeşleştirmeleri, duyuşsal eğitimin önemini vurgulamaktadır Ancak bazı insani değerlerde (eşitlik, katılım) farkındalık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmektedir. Bu temada SKA 4, SKA 12 ve SKA 13 öne çıkarken; sosyal boyut sembolik düzeyde, çevresel boyut ise metaforlar üzerinden anlam kazanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKA için turizme olan tutumlarının incelendiği araştırmada, (Al-Rabani, 2013) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKA için turizme yönelik tutumlarının olumlu olduğu görülmüştür. Yurt dışında yapılan farklı araştırmalarda da öğretmen adaylarının SKA tutumlarını artırmaya yönelik yapılan hizmet öncesi eğitimlerin, öğretmen adaylarının SKA algı ve tutumlarını olumlu etkilediği görülmüştür (Andersson, 2017; Nousheen, Zai, Waseem ve Khan 2020).

Sürdürülebilir kalkınma farkındalığı odaklı temadaki araştırmalarda öğretmenlerin farkındalık düzeyleri yüksek olduğu görülmüştür. İlgili çalışmalarda ağırlıklı olarak SKA 13, SKA 15 ve SKA 4 hedeflerine de yer verilmiş; çalışmalarda hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma farkındalığının bireysel düzeyde şekillendiği görülmektedir (zalim, 2024; özsoy,2021; türer,2010; suna, 2023). Özellikle çevreyle ilgili ders alma, gönüllü kuruluşlara üyelik gibi değişkenler, farkındalık düzeylerini artıran önemli

faktörler olarak öne çıkmıştır. Ancak bu farkındalığın davranışsal değişime ne ölçüde dönüştüğü yeterince incelenmemiştir. Sürdürülebilir kalkınma farkındalığı odaklı araştırmalar SKA 4, SKA 12 ve SKA 13 öne çıkmakta; çalışmalarda çevresel ve sosyal boyutlara yer verilmiş, ekonomik boyut sınırlı kalmıştır. Benzer araştırma sonuçları incelendiğinde sürdürülebilirlik odaklı eğitim araştırmalarında en sık ele alınan kavramların birinin farkındalık düzeyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ergün, Gencil & Kabataş Memiş, 2023).

Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarına odaklı temadaki çalışmalarda, sürdürülebilir kalkınmanın özellikle çevresel ve ekonomik boyutlarının temsil edildiği görülmüştür Aydemir (2024) Aydın (2024) Güler (2023) Duygu (2024). SKA 4 (Nitelikli Eğitim), SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler) ve SKA 13 (İklim Eylemi) hedeflerine sıkça atıf yapılırken; ekonomik boyut içeriği çoğunlukla sınırlı biçimde yer almaktadır. Bu bulgu, öğretim programlarının SKA temelli yönlendirme düzeyinin artırılması gerektiğini göstermektedir. Bu temada çevresel ve ekonomik boyutlar öne çıkmış, sosyal boyut ise içeriklerde yeterince temsil edilmemiştir. 2018 sosyal bilgiler öğretim programının SKA amaçları ile olan ilişkisinin incelendiği Dere ve Demirci Dölek (2024)'in çalışmasında programın “SKA 8, 16, 17” hedeflerine yer verildiği tespit edilmiştir. Aynı çalışmada SKA hedeflerinin en çok “üretim, dağıtım, tüketim” öğrenme alanı ve 5. sınıf kazanımlarıyla ilişkisi olduğu görülmüştür. Bu durum sosyal bilgiler ders kitapları ile 2018 SBÖP'nın SKA hedeflerine yer verme açısından uyumsuzluk olduğunu göstermektedir. Ders kitapları ve müfredat ile ilgili yapılan araştırmalar SKA'nın eğitimle bireylere kazandırılmasında önemli bir role sahiptir. Benzer olarak yurt dışında gerçekleşen Salamanca vd. (2020) yılında yapılan literatür taraması araştırmasında 21. yy becerilerin eğitim müfredatlarına dahil edilebilmesi için daha fazla araştırmaya gerek duyulduğu belirtilmiştir.

Öğretmen ve öğrenci görüşü incelenen araştırmalarda, öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma öğretiminde sosyal bilgiler dersine işlevsel bir rol attıklarını ortaya koymaktadır (Azrak, 2022). Uygulamalı çalışmalarda tasarım temelli etkinliklerin öğretmen adaylarının bilgi ve tutumlarında olumlu değişim sağladığı, öğretmenlerin ise geleneksel yöntemlerle birlikte ders kitaplarını yoğun olarak kullandıkları belirlenmiştir. Araştırmalarda çevresel boyut ağırlık kazanırken, en çok SKA 4 (Nitelikli Eğitim) ve SKA 12 (Sorumlu Tüketim ve Üretim) hedeflerine odaklanılmıştır. Bu bulgular, sürdürülebilir kalkınma eğitiminin öğretmen görüşleri temelinde şekillendiğini ve uygulamada çevre temelli yaklaşımların baskın olduğunu göstermektedir. Dinç ve Acun (2017) tarafından gerçekleştirilen sosyal bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma konularının öğretimine ilişkin öğretmen görüşlerinin araştırıldığı çalışmada öğretmenler SKA konularının öğretiminde güncel olaylardan yararlandığı, SKA ve ekonomi konularına daha fazla yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre farklı araştırmalarda öğretmenlerin SKA'yı çevresel ve ekonomik açıdan değerlendirdiği söylenebilir. Almanya'da Waltner vd. (2020) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin SKA görüşleri incelenmiştir. Öğretmenlerin SKA tutumlarının 2007 yılından 2019 yılına göre yükseldiği ve öğretmenlerin somut destekler istediği görülmüştür. Nijerya'nın ondo şehrinde ortaokul öğrencileri üzerine yapılan bir araştırmada (Olayinka, 2020) SKA bilgi ve tutum düzeyine bakılmış, öğrencilerin bilgi ve tutumları yüksek düzeyde bulunmuştur. Njoku (2016)'da yaptığı araştırmada ortaokul öğrencilerinin SKA farkındalığını düşük bulmuştur. Bu Sonuçlar değerlendirildiğinde Türkiye'de öğretmen ve öğretmen adayları üzerine yapılan çalışmalar daha ağırlıktaiken yurtdışında öğrenciler üzerine yapılan çalışmalar göze çarpmaktadır.

Ekolojik ayak izi ve biyoçeşitlilik okuryazarlığı temaları sınırlı sayıda çalışmada yer bulmuştur. Bu çalışmalar (Bayram, 2022; Tıkışoğlu, 2023; Yılmaz, 2024), Çevresel farkındalıkların yalnızca bilişsel değil, duyuşsal çıktılarla da güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. SKA 15 (Karasal Yaşam) ve SKA 17 (Amaçlar İçin Ortaklıklar) ile çok paydaşlı çevre eğitimi anlayışına dikkat çekilmiştir. Bu temada çevresel boyut oldukça baskın olup SKA 13, SKA 15 ve SKA 17 hedefleri ön plandadır; sosyal boyutun ise sınırlı biçimde işlendiği görülmektedir.

Eğitim uygulamaları ve etkinlikler odaklı araştırmalarda sürdürülebilirlik farkındalığı ve tutumlarında anlamlı gelişmeler sağlamıştır (Gümüş, 2024; Suna, 2023, Tıkışoğlu, 2023). Bu durum, sürdürülebilir kalkınma eğitiminin sadece kavramsal düzeyde değil, uygulamalı olarak da ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ancak klasik yöntemlerin (soru-cevap, ders kitabı odaklı) hâlen yaygın olması, pedagojik çeşitliliğin sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu temada SKA 4'ün yanı sıra SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler), SKA 12 ve SKA 13 hedefleri sıkça işlenmiş; sosyal boyut yoğun, sosyal boyut kısmen, yer almıştır. Benzer bir araştırma olan Teciner Altınel, Hamalosmanoğlu ve Kızılay (2024)'ın araştırmasında SKA için yapılan eğitim uygulamalarının öğrenciler üzerindeki etkisini incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre en olumlu etki öğrencilerin tutumlarında görülmüştür. SKA hedeflerinden sorumlu tüketim ve üretim (SKA 12) daha fazla yer verildiği belirlenmiştir. McGregor (2019) sosyal yapılandırmacılık modeli ile sürdürülebilir tüketim eğitimi ele aldığı çalışmada öğrencilerin öğrenerek eyleme geçtiğini varsaymış kendilerini sosyal değişim aracı olarak gören nesil yetiştirmenin önemine vurgu yapmıştır. Bahsi geçen yurtdışı çalışma ska'nin eğitim yolu ile öğretilmesine vurgu yapmaktadır.

Değişken etkisinin incelendiği son tema da Tekiroğlu'nun (2021) çalışması, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili tutum ve farkındalıkların çeşitli bireysel değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterebildiğini ortaya koymaktadır. Araştırma, çevre eğitiminin bireysel farkındalık ve gönüllülük temelli unsurlarla (çevre kuruluşlarına üyelik, çevresel bilinç vb.) daha yakından ilişkili olduğunu göstermekte; hizmet içi eğitim gibi kurumsal faktörlerin ise etkisinin sınırlı kaldığını işaret etmektedir. SKA hedeflerinin çok yönlü biçimde ele alınması, çevresel sürdürülebilirliğin eğitim, tüketim ve iklimle nasıl bütüncül biçimde ilişkilendirilebileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Ancak çalışmanın sadece çevresel boyuta odaklanması, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik boyutlarında boşluk bıraktığını göstermektedir. Benzer araştırmalar incelendiğinde bir çevre kuruluşuna üye olan öğretmen adaylarının, üye olmayanlara kıyasla tutum-ekonomik, davranış-sosyal, davranış-ekonomik ve duyarlı davranış puanlarında istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek ortalamalara sahip oldukları belirlenmiştir (Tural & Turan 2023).

Sınırlık ve Öneriler

Bu çalışma sosyal bilgiler eğitiminde sürdürülebilirlik kalkınma konulu tezlerle odaklanmıştır. Araştırma özellikle içerik analizi kapsamında SKA boyut ve hedeflerinin bulunma durumunu incelemiştir. Mevcut araştırmanın sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma lisansüstü araştırmaları kapsamında hazırlanmıştır. Makale, bildiri ve kitap bölümü türleri araştırmaya dahil edilmemiştir. Diğer araştırma türlerinin SKA boyut ve hedefleri ile ilişkisine bakılan doküman analizleri yapılabilir. Gelecekte çok paydaşlı ve uygulamalı araştırmalara ihtiyaç vardır, mevcut çalışmalar genellikle öğretmen adayı ve öğretmenler odaklıdır. Nitel yöntemli araştırmalara ağırlık verilebilir. Derinlemesine bulgular elde edilmesi

sosyal bilgiler eğitiminde sürdürülebilir kalkınmanın önemi için zengin veri kaynağı oluşturacaktır. Yapılan araştırmalarda sürdürülebilir kalkınma hedef ve boyutlarının ilişkisi net bir şekilde ifade edilmemiştir. Gelecek araştırmalar SKA boyut ve hedef odaklı olmalıdır. Böylece SKA için sosyal bilgiler eğitiminin çok disiplinli yapısının önemi vurgulanmış olacaktır.

Sonuç

Araştırmaların büyük bölümü yüksek lisans tezidir, doktora düzeyinde teorik derinlik sınırlıdır. Nicel yöntemler baskındır, nitel ve karma desenler ise sınırlı düzeyde kullanılmaktadır. En sık ele alınan temalar bireysel tutum ve farkındalıktır. Uygulamalı modeller ve yenilikçi öğretim tasarımları azdır. Araştırmaların çoğu çevresel ve sosyal boyuta odaklanmaktadır, ekonomik boyut geri plandadır. Ders kitapları içerik analizlerinde SKA 4, 11 ve 13 öne çıkmaktadır, ancak SKA'nın sosyal boyutuna sınırlı bir şekilde yer verilmektedir. Çevresel tutumlar genellikle yüksek düzeyde bulunmuştur, fakat bilgi düzeyleri her zaman bu tutumla paralel değildir. Etkinlik temelli eğitimler farkındalık ve tutum gelişiminde etkilidir, yapılandırmacı ve katılımcı yöntemler başarıyla kullanılmaktadır. Farkındalık çalışmaları çoğunlukla tarama modellerine dayanır, davranış değişimini ölçmeye yönelik çalışmalar yetersizdir. Çevre eğitimi araştırmalarında bireysel sorumluluk ve gönüllü katılım belirleyici faktörlerdir, demografik değişkenlerin etkisi sınırlıdır. Doküman analizleri SKA temsiline dair önemli veriler sunar, ancak içeriklerin planlı ve açık sunulmadığı eleştirisi öne çıkmaktadır. Sosyal bilgiler dersi sürdürülebilirlik eğitimi için stratejik bir araçtır, disiplinlerarası yapısı avantaj sağlamaktadır. Karma yöntemlerin güncel çalışmalarda artması, çok boyutlu veri kullanımına yönelik olumlu bir eğilimi göstermektedir.

Beyanlar

Yazar Çıkar Çatışması Bilgisi: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Yazar Katkısı: Makale yazarlarının çalışmada katkısı eşit orandadır.

Yayın Onayı: Bütün haklarımı temel eğitim dergisine devrettiğimi onaylarım. Makalede geçen ifade ve açıklamalar yazarlara aittir.

Finansman: Bu çalışmanın yürütülmesinde herhangi bir kurum veya kuruluştan fon kullanılmadı.

Kaynakça

- Acar, H. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik sürdürülebilir kalkınma eğitimi önerisi* (Yüksek lisans tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya
- Agyeman, J., Bullard R., & Evans, B. (2002). Exploring the nexus: Bringing together sustainability, environmental justice and equity. *Space and Polity*, 6(1), 70-90.
- Akkaş, L. B. (2019). *Sürdürülebilir kalkınma konusunda yapılan eğitim araştırmalarına yönelik doküman analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Al-Nuaimi, S.R. & Al-Ghamdi, S.G. (2022). Sustainable consumption and education for sustainability in higher education. *Sustainability*, 14, 7255. <https://doi.org/10.3390/su14127255>
- Andersson, K. (2017). Starting the pluralistic tradition of teaching effects of education for sustainable development (esd) on pre-service teachers" views on teaching about sustainable development. *Environmental Education Research*, Cilt:23, Sayı:3, s. 436-449

- Arık, S. (2019). *Sürdürülebilir çevre eğitimi ile ilgili tezlerin eğilimleri: Bir sistematik inceleme*. I. Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Sempozyumu (UBEST-2019), İzmir, Türkiye
- Armağan, V. (2023). Ekolojik sürdürülebilir bir kent modeli olarak Ekotopya ve güncel kent pratikleri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 14 (27), 342-376.
- Atalay, İ. (2004). *Doğa bilimleri sözlüğü (Coğrafya-Ekoloji-Ekosistem)*. Meta Basım.
- Ateş, H. (2018). Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışlarının ve bilgi düzeylerinin araştırılması. *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 507-531.
- Aydemir, N. (2024). *4. Sınıf fen bilimleri ve sosyal bilgiler ders kitaplarının sürdürülebilir çevre eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Aydın, F. (2024). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında sürdürülebilir kalkınmanın yeri* (Yüksek lisans tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Aydoğan, A. (2010). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusunda ilgili kazanımların öğretimine ilişkin görüşleri* (Yüksek lisans tezi), Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Azrak, Y. (2022). *Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınma: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşleri* (Doktora tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Bayram, M. (2022). *Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmen adaylarının ekolojik ayak izi farkındalık düzeylerinin belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Brundtland, G. (1987). *Our common future: The world commission on environment and development*, Oxford, Oxford University Press.
- Bulut, B., & Çakmak, Z. (2018). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve öğretim programlarına yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2680-2697.
- Dere, İ. Ve Demirci-Dölek, E. (2024). Türkiye sosyal bilgiler öğretim programında Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma amaçları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 1813-1837. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2024..-1435465>.
- Dinç, E., & Acun, A. (2017). Sosyal bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretiminde güncel olayların kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 29-46.
- Duygu, H. (2024). *Sosyal bilgiler eğitiminde sürdürülebilir tüketim: Bir karma yöntem araştırması* (Doktora tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Dündar, R., & Biçer, R. (2024). Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma ile ilgili eğitim öğretim alanında hazırlanan lisansüstü çalışmaların incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(4), 1917-1940. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2024..-1415088>
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate education research* (6. Bs.). McGraw-Hill International Edition.
- Gladwin, T. N., Kennelly, J. J., & Krause, T. S. (1995). Shifting paradigms for sustainable development: Implications for management theory and research. *Academy of Management Review*, 20(4), 874-907.
- Gulikers, J., & Oonk, C. (2019). Towards a rubric for stimulating and evaluating sustainable learning. *Sustainability*, 11(4), 1-20.
- Güler, Ö. (2023). *Sosyal bilgiler 5. Sınıf ders kitabının sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında incelenmesi* (Yüksek lisans tezi), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Güneş, D., & Erdem, R. (2022). Nitel araştırmaların analizi: Meta-sentez. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 81-98.
- Gümüş, H. E. (2024). *Sosyal bilgiler ve fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik metaforik algılarının karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya
- İşler, N. K. (2023). İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve yenilenmiş Bloom taksonomisi kapsamında incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 472-486.
- Kaymak, B., & Tosun, A. (2024). Sosyal bilgiler eğitiminde sürdürülebilirlik ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi: Bir meta sentez çalışması. *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(Özel Sayı), 233-253.
- Leal Filho, W. (2009). Towards the promotion of education for sustainability. *Revista de Educación* 351, 263-277.
- McGregor, S. (2019). Education for sustainable consumption: A social reconstructivism model. *Canadian Journal of Education Revue Canadienne de l'éducation*, 42(3), 745-766. <https://www.jstor.org/stable/26891583>
- MEB, (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. TTKB.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage Publications
- Neuendorf, K. A. (2017). *The content analysis guidebook* (2nd ed.). Sage.

- Njoku, C. (2016). Awareness of climate change and sustainable development issues among junior secondary school (JSS) students in Port Harcourt Metropolis, Nigeria. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 8(2), 29-40. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1207326.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Nousheen, A., Zai, S.A., Waseem, M., & Khan S.A., (2020). Education for sustainable development (esd): Effects of sustainability education on pre-service teachers' attitude towards sustainable development (sd). *Journal of Cleaner Production*, Cilt:250
- Oğuz Hacı, S., & Demir, F. B. (2019). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından sosyal bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Dişalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 211-225.
- Olayinka, O. T. (2020). Social studies students' knowledge, attitude and practice of concepts of sustainable development in Ondo City, Nigeria. *International Journal of Financial, Accounting, and Management*, 1 (4), 221-233.
- Özderinç, F., Kızılay, E., & Hamalosmanoğlu, M. (2022). Eğitimde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili yapılan çalışmaların analizi: Bir meta-sentez çalışması. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 33-51. <https://doi.org/10.38122/ased.976188>
- Özsoy, A. (2021). *Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2020). *Education for sustainable development: A roadmap*. UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802.locale=en>
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods* (4th ed.). Sage Publications.
- Salamanca, J. C. G., Agudelo, O. L., & Salinas, J. (2020). Key competences, education for sustainable development and strategies for the development of 21st century skills. A systematicliteraturereview. *Sustainability*, 12(24),10366. <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/24/10366>
- Samuelsson, I. P. (2011). Why we should begin early with ESD: The role of early childhood education. *International Journal of Early Childhood* 43(2), 103-118.
- Suna, M. (2023). *6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarına etkisi* (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Tecimer Altınel, Z., Hamalosmanoğlu, M., & Kızılay, E. (2024). An Examination of the Impact of Education Practices for Sustainable Development on Students: A Systematic Review Study. *Necmettin Erbakan University Ereğli Faculty Of Education* 6(1), 1-24. <https://doi.org/10.51119/ereegf.2024.69>
- Tekin, Z. (2021). *Sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik olarak öğretmenlerin değer ve inançlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Tekiroğlu, A. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre etiği farkındalıkları ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Tıkışoğlu, S. (2023). *Çevre eğitimi kapsamında tasarım tabanlı öğrenme yaklaşımıyla hazırlanan etkinliklerin öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığına, sürdürülebilir kalkınma görüşlerine ve epistemik inançlarına etkisi* (Yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Tural, A. & Turan, H. (2024). The relationship between sustainable consciousness and environmental awareness sensitivity level in the context of sustainable development. *Anadolu University Journal of Education Faculty (AUJEF)*, 8(2), 686-703.
- Türer, B. (2010). *Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- UNESCO. (2004). United Nations decade of education for sustainable development 2005–2014: *Draft implementation plan*. UNESCO.
- United Nations UNESCO. (2015). *Incheon declaration and SDG4-education 2030 framework for action*, Korea.
- Uras, A., & Acar, A. (2008). Sürdürülebilir kalkınma. *Sunum: Türkiye'nin iklim değişikliğine uyum kapasitesinin artırılması BM ortak programı*.
- Uyanık, S. (2021). *Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre ile ilgili tutumlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Waltner, E.M., Scharenberg, K., Hörsch, C. & Werner R. (2020). What teachers think and know about education for sustainable development and how they implement it in class. *Sustainability* 12, 4, 1690. <https://doi.org/10.3390/su12041690>
- World Commission on Environment and Development (WCED), (1987). *Our common future. The report of the world commission on environment and development*. Oxford University Press: New York
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Bs.). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, G. (2020). Sürdürülebilirlik konusundaki eğitim araştırmalarının tematik olarak incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(33), 70-106.

- Yıldız, O. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre bilgisi ve sürdürülebilir çevre tutum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Yılmaz, T. (2024). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir çevre eğitime yönelik tutumları ile biyoçeşitlilik okuryazarlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi), Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Zalim, R. M. (2024). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.

Extended Abstract

Background

Sustainable development has emerged as a vital response to the environmental degradation, economic inequality, and social crises faced by humanity. Historically, humans have both adapted to and exploited nature, but industrialization and population growth have intensified pressures on ecosystems. The Brundtland Report (1987) introduced sustainable development as meeting present needs without compromising future generations. Since then, the concept has been widely adopted and interpreted to balance ecological preservation, economic growth, and social justice (Armağan, 2023; Kotob, 2000; Kaymak & Tosun, 2024). In 2015, the United Nations launched the 2030 Sustainable Development Goals (SDGs), including 17 global targets. SDG 4.7 emphasizes the role of education in promoting global citizenship, human rights, and environmental awareness (UNESCO, 2020). Education for Sustainable Development (ESD) aims to empower individuals to make responsible, long-term decisions (Leal Filho, 2009; Samuelsson, 2011). Social studies education, with its interdisciplinary structure—covering geography, history, citizenship, economics, and sociology—aligns with various SDGs. Geography supports environmental goals (e.g., SDGs 6, 13), history and citizenship relate to justice and equality (e.g., SDGs 4, 10), and economics addresses poverty and production (e.g., SDGs 1, 8, 12). Social studies fosters sustainability awareness and responsible citizenship (MEB, 2005; Aydoğan, 2010; Gulikers & Onk, 2019). However, the integration of sustainable development into social studies curricula remains underexplored, especially in Türkiye's postgraduate research (Kaymak & Tosun, 2024). This study analyzes how postgraduate theses written between 2010 and 2024 in Türkiye address sustainable development within social studies education. It evaluates the themes emphasized in these studies and how sustainability dimensions are integrated.

Purpose/Hypothesis

This study aims to examine how postgraduate theses in social studies education in Türkiye (2010–2024) address sustainable development in relation to the SDGs and the three core dimensions: environmental, social, and economic. It also investigates which themes are most emphasized and the extent to which social studies education supports sustainability. Two research questions guided the study: (1) What are the general trends among the examined theses? (2) Which sustainability topics are emphasized?

Design/Method

A descriptive content analysis design was employed to analyze how sustainable development is approached in postgraduate theses in social studies education. This qualitative method allows for systematic examination of written texts by organizing content into themes (Yıldırım & Şimşek, 2021; Neuendorf, 2017). The data consisted of 19 publicly accessible postgraduate theses (17 master's, 2 doctoral) retrieved from the Turkish Council of Higher Education's National Thesis Center. Keywords such as “social studies education,” “sustainable development,” and “sustainability” were used in the search. Theses with clear relevance to the field were selected.

The data were analyzed using Braun and Clarke's (2006) thematic analysis framework and supported by the stages outlined by Miles and Huberman (1994). The process involved data organization, coding, classification into subthemes, and descriptive interpretation. Eight main themes emerged and were assessed in connection with the SDGs and sustainability dimensions. Where SDGs were not explicitly mentioned, thematic relevance was inferred by the researcher. To ensure credibility, inter-coder agreement between two researchers exceeded 85%. Expert feedback was also incorporated, and direct quotations were used to support findings.

Results

The analysis revealed that the majority of the theses were at the master's level, with doctoral work limited. Quantitative methods were dominant ($N = 10$), while qualitative and mixed methods were used less frequently. The most common designs included descriptive and correlational surveys. Eight core themes were identified: (1) environmental focus, (2) values and attitudes, (3) awareness, (4) curriculum and textbooks, (5) perspectives of teachers and students, (6) ecological literacy, (7) instructional practices, and (8) variables influencing attitudes. The most emphasized themes were environmental sustainability and individual affective components such as values and attitudes. The most frequently addressed goals were SDG 4 (Quality Education), SDG 12 (Responsible Consumption and Production), and SDG 13 (Climate Action). The economic dimension received less attention. Teachers and pre-service teachers were the primary study groups; middle school students were less represented. Curriculum and textbook analyses showed limited SDG coverage, especially in terms of social and economic dimensions. Overall, academic interest in sustainability has increased in recent years, though the emphasis remains largely on awareness rather than practical implementation or comprehensive integration of all SDG dimensions.

Discussion

The study confirms a rising academic interest in sustainability within social studies education in Türkiye, especially following the global adoption of the 2030 SDG framework. However, most studies focus on awareness and are largely practical rather than theoretical. Master's-level work dominates, and quantitative designs are still the norm. Environmental themes, particularly related to SDGs 12 and 13, were prominent. While awareness among educators is high, there is little focus on behavioral change or integration of the economic dimension. Although some innovative methods, like metaphor analysis and experiential learning, are utilized, traditional practices persist. SDG representation in textbooks is minimal and skewed toward environmental topics.

Conclusions

Postgraduate research on sustainability in social studies education in Türkiye is expanding but remains concentrated at the master's level, with limited theoretical depth and practical application. Quantitative methods dominate, and environmental and social dimensions are emphasized more than economic ones. Educational models based on active learning show promise, yet traditional textbook-driven approaches persist. Most studies highlight SDGs 4, 11, and 13, with insufficient attention to the economic and behavioral aspects of sustainability. The study was limited to theses and did not include articles or other academic sources. Future research should employ mixed methods, include diverse stakeholders, and explore long-term impacts of sustainability education. Greater focus is needed on fostering behavioral change and comprehensively integrating all dimensions of sustainability into social studies curricula.

Author and Affiliations / Yazar ve Bağlantılar

Bilgin Ünal İBRET, **Aysun DEMİRTAŞ**²,

Sorumlu yazar **Aysun DEMİRTAŞ**
aksuaysun1@gmail.com

¹Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kastamonu, Türkiye, bibret@kastamonu.edu.tr, ORCID
<http://orcid.org/0000-0001-9105-7595>

² MEB, Şehit Onbaşı Murat Şengöz Anadolu İmam Hatip Lisesi, İstanbul, Türkiye, aksuaysun1@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-4180-8773>